

Володимир РУДИК

д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри фінансів,
банківської справи, страхування та електронних платіжних систем,
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»,
м. Кам'янець-Подільський

Людмила КИРАЩУК

здобувач вищої освіти ОС «магістр»,
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»,
м. Кам'янець-Подільський

ВПЛИВ ДЕМОГРАФІЧНИХ ЧИННИКІВ НА СТАН СОЛІДАРНОЇ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Вітчизняна пенсійна система як цілісний механізм формується вже протягом 30-ти останніх років. Основне її призначення – це гарантувати громадянам право на соціальний захист у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, які передбачені статтею 46 Основного Закону держави – Конституції України [1].

На сьогодні, відповідно до чинного законодавства, пенсійна система України включає три рівні і формується за рахунок загальнообов'язкового державного пенсійного страхування і добровільного додаткового пенсійного страхування.

У реформованій солідарній системі розмір пенсії залежить від розміру заробітної плати, з якої сплачувалися страхові внески, та страхового стажу, протягом якого вони сплачувалися. Механізм нарахування пенсій передбачає використання системи персоніфікованого обліку відомостей про заробіток та сплату страхових внесків громадянами. Ведення та обслуговування такої системи здійснює Пенсійний фонд України.

Дослідження нині діючої національної пенсійної системи показують, що перший її рівень – солідарна система, на сьогоднішній день залишається основною її складовою, адже саме вона гарантує хоча й мінімальні, але гарантовані пенсії громадянам пенсійного віку. «Солідарність поколінь», навіть в умовах фінансової кризи, забезпечує обов'язкове фінансування пенсійних виплат пенсіонерам і їх захист від бідності. Тому більшість фахівців у сфері пенсійного забезпечення вважають, що солідарна система ще тривалий період буде залишатися важливим елементом української пенсійної системи, оскільки її основним пріоритетом є соціальний захист всіх громадян, які досягли пенсійного віку.

Фінансові ресурси солідарної пенсійної системи, сформовані за рахунок сплати обов'язкових страхових пенсійних внесків, акумулюються в Пенсійному фонді України і направляються на виплату страхових пенсій пенсіонерам відповідно до чинного українського законодавства. Завдання основних фінансових інститутів держави забезпечити їхні мінімальні розміри до рівня міжнародних соціальних стандартів, визначених Міжнародною організацією праці [2].

Принципи, за якими функціонує солідарна пенсійна система України, відображені в національному пенсійному законодавстві. Серед них необхідно виділити два основні, на яких базується подальше реформування першого рівня:

- 1) «солідарності поколінь», утримання сучасним поколінням дітей сучасного покоління батьків без попереднього нагромадження пенсійних коштів;
- 2) «соціального страхування», який передбачає отримання пенсій та соціальних послуг за рахунок коштів Пенсійного фонду України лише застрахованими особами, що мають

відповідний страховий стаж і сплачували протягом нього необхідні розміри страхових внесків [3, с. 53].

У сучасних умовах одна із основних проблем чинної солідарної системи пенсійного забезпечення в Україні пов'язана з демографічною ситуацією – старінням населення. Демографічні тенденції вже тривалий період свідчать про збільшення частки громадян пенсійного віку і відповідно зменшення питомої ваги працездатного населення і населення молодших вікових груп. Основними чинниками, які вплинули на такі тенденції в демографічній сфері, виступають низька народжуваність і зростання очікуваної тривалості життя.

Відповідно до розрахунків міжнародних експертів, скорочення населення в Україні є найшвидшим у світі і складає 0,73% за рік. На протязі останніх 30 років населення України, у зв'язку з міграційними процесами, демографічною ситуацією, світовою пандемією, а також військовими діями на її території, значно скоротилося і за даними науковців інституту демографії і та соціальних досліджень НАН України може нараховувати від 28 до 32 млн. осіб. Питома вага пенсіонерів в 2022 році досягла 30% до загальної кількості населення [4]. За прогнозами фахівців з аналітично – дорадчого центру Блакитної стрічки, у 2050 році частка осіб пенсійного віку в Україні при збереженні таких тенденцій може досягти 38% [5, с. 22]. Дані цифри ще раз підтверджують, що Україна, якщо не проводити реформування пенсійної системи, буде мати наростаючу з кожним роком проблему з виплати пенсій за віком.

Таким чином, на фінансові можливості солідарної пенсійної системи вирішальний вплив має співвідношення пенсіонерів та платників страхових внесків. Це співвідношення залежить від кількох факторів:

- рівня демографічного навантаження на населення працездатного віку, тобто співвідношення чисельностей населення пенсійного і працездатного віку;
- рівня зайнятості населення працездатного віку, тобто питомої ваги економічно активних осіб в складі населення працездатного віку і питомої ваги зайнятих в складі економічно активних;
- питомої ваги платників страхових внесків в загальній чисельності зайнятих.

Всі ці фактори в свою чергу визначаються загальною економічною ситуацією, зокрема рівнем сплати податків в цілому, та демографічною, що характеризується статевовіковою структурою населення та співвідношенням середньої тривалості життя у пенсійному та працездатному віці, тобто віком виходу на пенсію на загальних і пільгових засадах і рівнями смертності. На сьогодні в Україні сформувався високий рівень постаріння населення, і відповідно демографічного навантаження.

На протязі останніх років з боку Уряду країни робляться спроби підвищувати основні соціальні показники у пенсійній сфері. Проте незначне підвищення мінімальних розмірів пенсій не сприяє найближчим часом наблизити їх до рівня хоча б східноєвропейських країн, не говорячи вже про обсяги пенсій у західноєвропейських країнах. Такий стан справ у солідарній пенсійній системі свідчить про те, що необхідно шукати додаткові фінансові джерела фінансування пенсіонерів, які б забезпечили підвищення їхнього матеріального добробуту і сприяли наближенню їхніх пенсій до міжнародних соціальних стандартів.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. Закон України від 28.06.1996 р. №254к/96-ВР. URL: www.rada.gov.ua.
2. Міжнародна організація праці. Конвенції та рекомендації. 1965-1999, Том II, МБП. Женева. Надруковано в Україні. С. 845-87.
3. Стожок Л.Г. Загальнообов'язкове державне пенсійне страхування в системі соціальної політики. Дисертація на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.00.07. Київ, 2006. 197 с.
4. Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України URL: <http://www.idss.org.ua>
5. Свенчинькі М., Ткаченко Л., Чапко І. Демографічні та фінансові передумови пенсійної реформи в Україні: прогноз – 2050. К.: Аналітично-дорадчий центр Блакитної стрічки, 2010. 72 с.